

B u d s t i f k e n.

Et Ugeblad af statistisk, oekonomisk og historisk Indhold.

Sjette Aargang.

1825.

No. 15 til 16.

Redigeret af

Torsdag

{ J. C. Berg, Maschmann, J. Kraft og U. B. Møller. } 10 Febr.

Trykt hos Chr. Grøndahl i Christiania.

Bemærkninger paa en Reise i den nordre Deel af Bergens Stift i Sommeren 1823, af Sørenskriver G. P. Blom.

"Wenn jemand eine Reise thut, so kann er was erzählen," siger Claudius, og man skulde troe, at denne Sentents havde grebet ind i alles Hjerter; thi af saa Slags litterære Producter oversvømmes man mere, end af Reisebeskrivelser. Imidlertid er Anvendelsen saare relativ; thi til at skrive en ei aldeles slet Reisebeskrivelse, høre 2de Egenkaber, som ei faldt i enhver's Lod, der kom ind i Reise-Liber: — man maa kunne bemærke og fortælle. Hvor sjeldne disse Gaver ere, seer man bedst af de mange søvndyssende Reisebeskrivelser, og hører af de endnu mere kjedende Fortællinger. Nogle bemærke intet uden flette Veie, fordi Veienes Stød gjør Bemærkningen for dem, —

andre intet uden flette Senge, fordi vaagne Nætter paanøde dem denne Meditation; nogle erhverve kun sine Bemærkninger ved Hjælp af Mavens lydelige Knurren, og andre finde kjedende Selstabstoue overalt, fordi de bringe Kjeden med i alle Selstaber; — ja jeg kjender en Mand, som paa en Reise fra Scotland til England kun var i Stand til at indjage den eneste Bemærkning: at Kragerne flokke sig i England om Altenen, ligesom i Norge! Og kan den Reisende end bemærke, saa er det store Spørgsmaal tilbage: kan han ogsaa fortælle? og hvorsledes skal han fortælle?

Hvor langt man reiser om Dagen, hvem man besøger paa Veien, hvad man spiser og hvordan man traf Veir og Vind — dette er Ting, som kun Interessere inden en Familiereks og høist en snæver Kreds af Venner. Intet er Menneket værdigere at studere end Menneket, vil man sige; men intet er heller vanskeligere at give sig af

med. Den Reisendes flygtige Dom over Mennesket beroer paa det første Indtryk — thi kun sjelden har han Tid til at prøve det — og dette beroer atter paa hans Lune, hans Sundhed, ja Træthed. Hvor mangen uretfærdig Dom er ikke trykt, fordi den Doms mende led under Hovedpine, eller en slet Narsve? Og hvo tør være dristig nok til at sætte disse skrøbelige Redskaber paa Donus mersædet over sine Medmennesker?

Han kan beskrive Naturen! Ja hvor mange kan dette? — Og er Naturskønhed en Gjenstand for Beskrivelse? Jeg har læst mange gode Beskrivelser over skønne Naturscener, i eget og fremmede Tungemaal, i bunden og ubunden Stil, men jeg har dog, trods al anvendt Opmærksomhed, kaldt Bogen bort, ja ofte endog gabet hjertelig. Er dette en Feil hos mig eller hos Beskriveren? maaskee hos ingen af os; thi det turde have en naturlig Grund. Naturscener frappere og fortrylle ved Mangfoldigheden af de enkelte Skønheder, ved deres Afvevling, ved deres blide Nuancer eller deres stolte Contraster; ved det vegetative Livs Gyld, eller den døde Naturs Røgenhed; men dette maa meddeles Sjelen gennem Diet; thi kun dette Organ omfatter alt paa een Gang. Beskriveren skildre hver enkelt Deel nok saa skjønt, man følge ham nok saa opmærksom; det bliver dog kun Enkeltheder, hvoraf den ene afløser den anden og tilintetgjør den andens Indtryk, og det er dog ei Enkelthederne, men deres Ensemble der fortryller. Penselen kan ene fremstille saadant, vel kun svagt, men dog saaledes, at Beskueren kan gjøre sig en klar Idée om Naturen.

Videnskabelige Reisebeskrivelser kan kun den skrive, der er udrustet med en Humbolds, en v. Buchs eller Hausmanns naturhistoriske Kundskab, og reiser med specielt Hensyn paa dette Maal; og humoristiske Reisebeskrivelser ere mere Romaner end andet, og hvo turde bove at betræde Veien efter Forgjængere som Sterne, Schümmel og Baggesen, og dog maatte man træde dem saa at sige tæt i Hælene; thi selv disse have intet at tabe, og det humoristiske Fag taaler, mindre end noget andet, Middelmådighed. Miscere utile dulci i dette Fag, som Wolbeck og vor Hansteen, den Gave faldt ogsaa kun i saa Reisendes Lod.

Disse Betragtninger vilde afholde mig fra at skrive en egentlig Reisebeskrivelse, om jeg end havde bereist de meest interessante Lande, under de gunstigste Omstændigheder, og om jeg end havde mindre indskrænkede Begreber om mine egne Evner i saa Fald, end jeg virkelig har. Men trøster jeg mig end ikke til at skrive en Reisebeskrivelse, turde det maaskee dog ikke være alt for ubeskedent tænkt, hvis jeg troede at kunne meddele Publicum almindelige Bemærkninger, der ei kunde være uden Interesse, og især have Hensyn til dette Blads Tendens. Mine Reisers Natur giver mig Anledning til at lære at kjende mit Fædreland i dets Detail; mine Forretninger gribe ind i Folkets Deconomie og Næringsdrift, og mit Ophold i enhver Egn er langt nok til at give mig Anledning til at berigtige Idæerne om Folket og dets Syssel, og ei at henrives af det første Indtryk paa en flygtig Gjennemreise. Det er desuden en noksom erkjendt Sandhed, at vi kjende mere til

Schweiz's og Tyrol's Natur, mere til Englands og Frankriges Industrie, end til vort kjære Norges, og derfor turde ethvert Bidrag til nyere Kundskab om det sidste være kjærkomment hos det fædrelandskjendende Publicum. Disse Hensyn turde undskyldte mig, hvis jeg vovede formegent paa mine Ebner, ved at meddele efterfølgende Bemærkninger over den nordre Deel af Bergens Stift.

For ei at sammenblande alt, vilde vi see hen til hver Green særskilt, af hvad paa en Reise kan være Gjenstand for Bemærkninger, og her begynde med

den Bergenske Natur.

Bergens Natur er høist mærkelig, og maa i høieste Grad frappe endog den, der er vant ved Klippelands. Den er gigantisk i alle sine Former, og flere Bredegraders Eiendommeligheder ere her, saa at sige, saummentrængte paa et Malerie. Schweiz's Alper og Glætschere, Tyrol's Fjeldschluchter og snævre Dale, Scotlands yndige Der og Islands nøgne Havsfjær, findes her paa een Dagreise, og kan saa at sige overskues med eet Diekast. Indtrædelsen i Bergens Stift over Fjelsejeld er forbunden med megen Besværighed, naar man som jeg holder den i Midten af Maji Maaned, men den lønner sandelig ogsaa Møien; thi man tilbagelægger derved saa at sige 3 Maaneder i een Dag. Om Morgenen førte vi i godt Slædeføre, i raft Kulde, over Fjeldets høieste Deel. Fra Haavaren begyndte Karjolføret, og med det Nedstigningen. Efter som vi sank, saae vi bare Marker, pløiede Agre — tilsaade Agre — spirede Agre — og om Aftenen, i Leirdalens Bund, førte vi forbi Agre, der vare muldtrækte af et Dvarteer høi Alger ins

de og under Skygger af fuldkommen udsprunget Birkeløv. Her var complet Sommer, og hist ligesaa fuldkommen Vinter.

Leirdalens flade Dalbund, der umiddelbar støder til de næsten perpendicularære Sidesjælde, begrundes nu Sognefjordens Ende; men viser tillige, at det ei altid var saa, men i Tiden selv var dens Bund. Bergens Stifts almindelige Characteristik er overalt den samme. Smale Fjorde skjære sig overalt ind fra Havet i Hovedretningen B. til N. Disse blive jo længere fra Havet desto smalere. Fjordenes Bredder ere enten steile Fjælde, eller en smal Jordstrimmel, hvorpaa Gaarde ligge hist og her strøede. Sjelden ere disse Strande flade, men næsten altid opgaaende langs Fjeldsiderne, og ofte i en meget steil Vinkel. Af og til ligge Gaarde høit oppe i de bratte Skræninger, og det synes den Forbifarende ubegribeligt, hvordan man kommer did og hvordan man kan holde sig der. Kun sjeldent sees en venlig Sidebugt, men denne er man da ogsaa vis paa at see des begjærligere benyttet til Bopæl og Alger. Fjordbundene udgjøre en trang Dal, der gaaer kortere eller længere op i Landet, indtil den enten møder Hovedfjeldryggen, hvis Ribbeen de mod Havet udgaaende meget høie Fjeldstrækninger ere, eller gaaer over til Søterdale, der formedelst deres Høide over Vandfladen blive ubeboelige. Overalt langs Fjordens Sider seer man Spor efter Fjeldfkeer og Sneefkeer (Fjeldfkeer og Sneefkeer), der have styrret ind ad de steile Fjeldsider, og da naturligtvis tilintetgjort alt hvad der laa i deres Wei. Af og til ere Fjordenes Fjeldstrækninger sparsomt besatte med Fyr og

Edsskov, men ofte ja oftest ere de nøgne, helst ud mod Havet. Kysten er overalt besat med en Skjærgaard af større og mindre Der, Holmer og Skjær. Uvilkaarlig paatrænger sig den Tanke ved at see denne Egn's Construction, at den er Ruiner af en Urverden. Fjordene forekomme som Revner, der ere opstaaede ved Styrtninger af Hoveds fjeldens Fundament, Dalene ere Fortsættelsen af disse. Fjordsiderne ere af og til gjorte heboelige ved Fjeldsreder, og Derne ere enten fremragende Spidser af det fordums mod Skyen kneisende Fjeld, eller Masser, som i den almindelige Forvirring af de modvirkende Kræfter ere sammendnygede paa enkelte Steder. Her som saa mange Steder fremtrænger sig den Tanke: hvordan saae det her ud før hin Periode, og hvor var da Havets Grændse?

Som Naturen her er gigantisk i sine Former, saa er den ogsaa frygtelig i sine Virkninger. De stakkels Fjord og Dalsboere her svæve i uophørlig Livsfare. Fjeld og Sneefreder og frygtelige Storme ere deres bestandige memento mori. Som Manden paa Søen trues med, at hans i mange Henseender skrøbelige Fartøi kastes om af de over al Beskrivelse heftige Kastevinde og knuses af de brusende Bølger mod de stejle Fjelde, der ofte paa Miles Afstand ei tilbyde en Landingsplads, saa svæve Hustru og Børn hjemme i idel Fare for at begraves under Sne og Fjeld. En Lykke er det, at Vanen gjør disse Mennesker næsten sorgløse mod deres Farer, og en besynderlig Etryelse maa holde sin Haand over dem; thi Ulykfernes Antal er i det Hele ubetydeligt, saumenholdt med de truende Farer.

Skrederne ere i deres Fremstriden høist ubelæggende, og ei alene det Streg de bedække er tilintetgjort, men den Lustcolonne, der gaaer foran dem og ved deres Tryk sættes i Bevægelse, nedbryder alt hvad der kommer i dens Veie. Flere hundrede Alen foran Skreden, nedbrydes Alt, Skov, Huse — ja Stene flyttes af Luften, og den Seiler, der paa Søen er ulykkelig nok at træffe for en saadan Skrees Lusttryk, bliver uden Naade kastet om, havde han end det bedste Fartøi. Ved Nardals Vandet, paa Veien til det forrige Nardalske Kobberverk, saae jeg en Skree, der var gaaet for 2 Aar siden og havde været temmelig stor. Dens Virkning bekræftes mig af aldeles troværdige Folk at have været den: at den modsatte Estrand af Vandet, hvori den gik og der paa dette Sted var omtrent $\frac{1}{2}$ Meil bredt, var efter Skreens Fald og efterat Vandet atter var kommet i Rolighed, besrøet med døde Fiske, som vare opkastede af Skreens Lusttryk, eller vel rettere tilbagelevnede efter det der ved over sine Bredder trykte Vand. Nu af døde General-Beimester Hammer fortalte mig, at en Skrees Lusttryk havde i Nærøsdalen, hvor Skreer høre til Dagens Orden, aldeles knust og splintret de tykke Furmaster til en Bro over Nærø Elven, skjøndt denne laa i en ret Vinkel et godt Stykke paa Siden af Skreens Løb; men da Lustcolonnen ei kunde saae Rum i den smale Dal og ei saae Bugt med de lige for liggende Fjelde, kastede den sig Udgang til Siderne, og skjøndt Kraften sandsynligviis deektes, dog med denne Styrke. Ved Gaarden Bakke, i Nærø Fjordens Mund, gik en Sneefree i Junii Maaned 1821. og bedækkede Fjorden tvært

over med Sneer saa haardt, at man gik over den i flere Dage som over en Ijsbro. Nat- ten mellem 1 og 2 Decb. 1811 begreb en Skred Gaarden Næsse i Arnesfjorden med dens 43 Beboere. Rødsels-scener i det Smaa opvartes man med af de Skydsende ved hver Bugt, man passerer i disse Egne. Skreer- ne ere ellers Exempler paa Naturens Re- production's Proces. De forbittede Fjelds- sider styrte ned i store Masser, der tage alt med sig og gjøre alt øde og dødt. Om kort Tid begynder Drekkoven at skyde frem imel- lem Stenene i det Muld, som ved Forbit- ring fremkommer eller med Fjeldbækkene skyder ned ad Skreen. Dreløvet formerer Mulden, og Gaar og Geder, der nu finde Føde her, hævede den. Derpaa skyder Græs frem — Bjørene finde Næring, og endelig jævnes Overfladen og giver Eng ja Uger. Mangen Gaard staaer paa saadan Grund, ja det meste dyrkede Land ved Fjordene og i Dalfrøntningerne har sin Oprindelse deraf. Om Vindens Kraft i disse Egne gjør man sig intet Begreb, uden at have seet den. Jo trangere Dal og Fjord, desto fryg- teligere Vind. Af de stærke Rasevinde, eller Røf, som de her kaldes (formodentlig af Røg- røge. — da Vandets Overflade forvandles til Røg ved deres Kraft) kastes Baade uden Seil og Mast om, ja Tøge og Huse — selv Kirker, som man nylig har seet Beviis paa i Løjums Kirke i Leirdal. F. Madame Hansens Huus paa Leirdalsøen sees i 2den Etage Huller i Væderne, som af en liden Nis- selkugle eller store Hagel. Jeg undersøgte Uarsagen, og see det var smaa Stene, som af Vinden med saadan Kraft vare kastede mod de høit siddende Vinduer, at de ei hav-

de splittet Ruden; men gaaet toert igjennem og gjort et rundt Hull, en Virkning som kun et Kjernestud frembringer. Naar man beregner Stenes store specifikke Tyngde res- lativ til deres Volumen, og at det dog kun er paa det sidste, Luften kan virke, saa kan man fast ei troe Muligheden af den frie Luftcolonnes Kraft, der kan frembringe saad- an Virkning. Hvis ei lykkeligviis disse Luftcolonner vare meget smale, kunde hver- ken Huse eller Træer modstaae deres Magt.

Hvo der elsker forbausende groteske Si- tuationer, vil i disse Egne finde dem i fuldt Maal. Naturens Kjømpesformer — de uden Nuancer sammentrængte Obergange fra død Natur til en hyppig Vegetation — de høie mod Skyen kneisende, med evig Sneer be- dækkede, Fjelde med deres nøgne Toppe, deres sparsomt med Skov begroede Sider, over hvilke hyppige Bække danne Vandfald, der see ud som hvide Baand, og ofte fors- medelst Fjeldsidersnes perpendicularære Danneelse opløse sig i Damp og forsvinde i Luften — de dyrkede, bebyggede og ofte med frodig Lyvskov og Frugttræer bedækkede Strande, forbause, vække Beundring for Naturen og Beskedenhed hos Tilstueren, der føler sig et Mid mellem Giganter; men det rolige, blis- de Velbehag, som en aabnere, ventligere Na- tur vækker, føler man her intet til. For mig laa i det mindste altid den Tanke som en Trøst i Baggrunden — "her er ei dit Blis- vende Eted." Den Tanke — "Kunde Du dog her bygge og boe!" opsteg aldrig hos mig, ved at beskue disse frygtelige Naturskønheder. Kun saa Steder gjorde Undtagelser fra den- ne Regel, og deriblandt fornemmelig Sogn- dal og Hafsloe i Sogn, Sloppen i Nord-

fjord, det deilige Voss og nogle Der i Sønd: hordlehn. For Landskabsmalere, i Dahls Smag giver Bergens Stift, hvor han og hans herlige Phantasi ere oprundne, en uudsømmelig Kilde af Gjenstande; — en Mygind maatte her tye til Voss, hvor ogsaa blidere Situationer kunne sysselsætte Penselen.

Voss er egentlig en opfyldt Dal mellem Sogns, Hallingdals og Hardangers Fjelde, og dets Hoved; Plateau ligger i en betydelig Hoide over Havets Overflade. Sneefjelde begrænse vel ogsaa her Synskredsen, men de trække sig tilbage som Namsme om Maleriet og udgjøre intet Hovedpartie, deres Sider ere ei lodrette, og der er et skraa opgaaende, med Skov bedækket, Mellempartie, som danner en Overgang mellem Dal og Fjeld. Dalen er viid, har deilige Bunde og Fosser, og Egnens Physiognomie er i det Hele mere afstandt end Bergens. I den mindre Detail har Voss usigelig deilige, og mange, Situationer og kunde rigelig sysselsætte en Landskabsmaler sit Hele Liv. Selv i sine trangere Dale er Voss mere yndigt, formodentlig fordi den mørke skumle Fjord her er ude af Maleriet.

En Modfæring mod det deilige Voss danner det hestlige Jussedal. Efterat man i 8 Timer har slæbet og klattret sig moisom meligen frem over steile Styrtinger og langs bratte Fjeldsider, hvor de løseligen paa hinanden lagte Hæller, der udeøre den trappesformige Wei, ingen anden Besættelse have, end det løse Mos, der skal holde dem og Vandrerer fra at styrte i Dybet, hvor ingen fornuftig Rytter sidder paa sin Hest, ja selv den mest haardnakke oste maa stige af,

naaer man Maalet for sin Higen og finder en — trang mørk Dal, med skumle himmelhøie Fjelde og en melkehvid Elv i Bunden, en Farve, som alle Elve der komme lige fra Jisbræerne have, af den under Bræerne forvandlede Leersand, der er saa fin, at den blander sig med Vandet og følger, og først synker, naar Vandet staaer en Tid stille. Jeg drog Dalen fra Ende til Ende, besleeg Bræen og spejdede opmærksom efter alt hvad der kunde forsoner mig med dette Ushul; men af Ynde fandt jeg intet, af majestætisk Naturskønhed kun lidt, men af Rædsler meget, og kom til den Overbeviisning, at man "maa have en anden Smag end min," for at finde noget smukt her. For den, der ei har seet en Jisbræ, er Nigards Bræen et høist mærkeligt Syn, og hvo der lystet at tænke sig Chaos, han kan finde et herligt Billede dertil i den Grund, som Bræen ved sin Tilbagevæden har efterladt. Dog hvo vil disputere om Smagen? Ogsaa her skal man kunne fantasere sig et Arcadien. Min Fantasi er nu engang ikke stemt i Mol og fat moestoso, og jeg fandt mig saa vel ved at være kommen derfra, at jeg, ihvor kjært det var mig at have været der, dog erkjendte, at man maatte være commanderet, for at gjøre Touren om igjen. Et Sideskifte til Jussedal kan den, der ei kan værtes af sig Natur, finde i Fladeqval Annex til Horskanger Præstegjeld. Her hørte man endnu over Isen den 14 Junii. Præsten har kun hver Et. Hans Dags Tid Tjeneste her, men maa da ei sjelden fare over Isen, og dog avles her jævnlig godt Korn, saa ubegribelig hurtig er Vegetationen her. Ligesaalig ogsaa pludselige som Overgangene i

Naturens ydre Form her ere, ligesaa sammentrængte ere de vegetative Overgange. Overhovedet har man Fjælde bedækkede med evig Sne, ja Glætschere af flere Miles Udstrækning, og ved sin Fod seer man den yppigste Vegetation, de fineste Haugførter, ja staaer mellem de herligste Frugttræer, der ei alene frembringe en Mængde, men ædle Frugter. Lyster og Sjøstrand (begge i Sogn) og Hardanger affatte i utrolig Obvantiæt Ebler, Pærer og Kirsebær til Bergen, og Træstod, lige de Frugttræerne og Almengjøre ved Leganger, har jeg aldrig seet. I Leganger Præstegaards Hauge i Sogn staaer et Valnød Træ, stort som en Skibs Eeg, og ved Gaarden Halland, tæt ved Præstegaarden, staaer en Eeg, der vilde tage sig fortræffelig ud i en Sjællandsk Skov. En Gjenstand, værdig en Naturkundigs Underfølgelse, er det, at udfinde Grunden, hvorfor Granen slet ikke vil groe i Bergens Stift. Som vildt Træ findes den aldeles ikke, uden et lidet ubetydeligt Holt i Sætermarken mellem Hafsløe og Goupens Annex, og ligesaa lidt i Gravens Præstegjeld; men dette er saa ubetydeligt, og desuden saa aldeles Undtagelse, at det bestyrker Regelen. Climatistiske Aarsager kan det ikke have; thi hvor Valnødder og Pærer groe, er det ei for koldt for Granen. Jordbunden er ei heller Skylden; thi Bergens Stift har alle Slags Jord, og deriblandt mange Steder Porphyr Jord, som Granen især trives frodig i. De heftige Vinde maaffee? men ogsaa her gives Dale, hvor Windene ei faae Raaderum, og desuden, hvor fine Frugter trives fortræffelig, kan ei Granen lues af Winden, da den Søndenfelds groer paa Hvider, hvor

der ei var at tænke paa Frugttræer. I Legangers Præstegaards Hauge staaer en saet eller plantet Gran mellem frodige Eble; og Valnød Træer, men den staaer knudret og forknyt, og seer ud som den skammede sig i dette fornemme Selskab, omtrent som en Sogning vilde see ud paa et Bal paré i Paris.

En anden Naturmærkelighed er dette. Paa Nerne og Havskjærene langs Kysten, hvoraf mange ere meget høie (som t. Ex. Nerne fra Sulen til Nordfjords Grændsen og Alden eller Blaamanden) og der for det meste bestaae af Gråvacke, ligge, paa de højeste Spidser, store aldeles isolerede Steenblokke, der ofte have fuld skarp Kant. De tage sig ud mod Dagen, som vare de opstiliede paa mindre Underlags Steene. Disse sees næsten paa hver De. Hvor kom de hid? Egnet er ei vulkanisk. Skulde de i den mørke Fortid være forte hertil i Jismandser, medens disse Ders Toppe arbejdede i Havskorpen? For en Geognost maatte Undersøgelsen af de Sødmørste Fjælde, helst Stroget imellem Voldens Fjord og Sundetvæns Fjord, og især ved og i Fjergensfjorden, være interessant, da deres ualmindelig taggede Form og mørke skumle Farve endog synes at pege den Lindviiede hen paa en anden og voldsommere Oprindelse, end de sørige i Egnet.

Blandt Løvtræerne spiller Dren (Olderen her) og Birken den fornemste Rolle. Lind og Alm findes paa mange Steder, Eeg nogle Steder i Sogn, t. Ex. paa Sjøstrand, og flere Pilearter findes hyppig fast overalt. En saa jeg i hele Egnet kun et Sted, nemlig i Haugen paa Kirkebo i Sogn (salig

SorenFrøer Hans Mansens Fødested), og uagtet den sandsynlig var bragt did ved Kunst, trivedes den saare vel. Ved Gaards den Bakke i Bunden af Nærø; Fjorden staaer et Lindetræ, Bleglinden kaldet, der i Julii Maaned bar citrongult Løv. Der paastodes, at denne altid bærer gult Løv, der først bliver grønt, naar den øvrige Løvstov gulner, og falder grønt af. Usandt er det ikke. Er dette en Usart eller et Natur: Under? Fyrren naaer langt fra den Hvide i Bergens Stift, som Søndensfjelds. Den bliver temmelig tyk, men kort og bukket i Toppen. Den høieste Furustov, jeg saae her, var paa Gaarden Mo i Forde paa Veien til Følster i Søndfjord; men sjønde den leverer Mastetræer, er Træernes Hvide intet mod Østfaldens, Sigdals og Hallingdals Fyrutræer.

For ei at blive for trættende ved Vidlostighed og over Naturen ei at glemme Menneskerne, vil jeg nu gaae over til at tale lidt om Indbyggerne.

Indbyggerne i Bergens Stift kunne inddeles i Dalbønder, Fjordbønder, og Havbønder. De 2de første Classer smelte ofte sammen, og det er mere vanskeligt at trække en bestemt Grændselinie mellem dem; hvor imod Havmanden udmærker sig kjendelig. De to første Classer opfyldte troligen Bønder: "I dit Ansigt's Sved skal Du æde dit Brød;" thi intet saae de uden Nøie og Anstrengelse; deres letteste Arbeide vilde den østlandske Bønde kalde Slæb, og mangt deres Slæb vilde han ei være at formaae til. Naar vi komme til at tale om deres Næringsdrift, skulle vi nærmere udvikle dette. Her kun,

hvordan deres Arbeide bekommer dem. Jo besværligere de forskjellige Egne gjøre Arbeidet for Bønden, desto raskere, men skuldsere og lidligere vil man finde ham. I Indre Sogn t. Ex., hvor Besværligheden vel er størst, seer man ingen uden med en Hercules Skabning, ihvorvel Racen ei er stor. Deres Muskelbygning er saa udviklet, hærdet og smidiggjort, at enhver Bevægelse røber Livlighed, Smidighed og Kraft. Fra den spæde Ungdom af maade disse Folk bære Byrder, trække Læs, klavre i Fjelde, og roe paa Søen, og derfor bliver intet Slags Anstrengelse eller Bevægelse dem fremmed, men deres Muskler høies og spændes i enhver Form. Jeg saae derfor ogsaa 16 Mars gamle Dreng, hvis Muskler vare aldeles uddannede, og Oldinge, der endnu havde Manddoms Alderens Muskel Spænding. Sunde ere de, og sundere vilde de være, hvis Reensligheden stod noget høiere hos dem. At det ei er værre, maade de vist for en stor Deel tilskrive deres Nøgstuer*), hvor den bedervede Luft har Rum til at stige under Taget.

(Fortsættes.)

*) Nøgstuers Opsørelse forbød man, formedelst den Ildsvaade, som de ansaaes mere at udsætte Husene for, ved Rescript af 16 Oct. 1776; men ved Kgl. Resolution af 28 Maji (Cancellie-Skriv. 12 Junii) 1802 blev dette Rescript ophævet. J. Chr. W.